

**Eco-feminist reading of the collection of
Stories of the Devil's Stones by Moniro Ravanipour
based on the cultural/symbolic interaction approach**

Behnaz Zarmehri^{*}, Mehyar Alavi Moghaddam^{}**

Mahmoud Firouzi Moghaddam^{*}**

Abstract

Among the contemporary story writers, Moniro Ravanipour has talked about nature and the direct and indirect relationship of its elements with human life, especially the female sex. Therefore, nature is considered one of the foundations of this author's stories. On the other hand, many feminist movements in the contemporary era emphasize the destructive role of men in the ecosystem. Referring to the historical oppression of men against women, these feminist movements emphasize that gender discrimination has not only harmed the interests of women, but has also threatened nature with complete destruction. In the present research, citing library sources, the method of qualitative data analysis and the method of inductive reasoning of the collection of stories of the devil's stones by Moniro Ravanipour are analyzed with the framework of the theory of eco-feminism in mind. Finally, the role of women in arranging the nature and the relationship with its manifestations should be revealed, and also, the destructive function of men in this field should be discussed. In this research, among the approaches of this theory, the basics of cultural/symbolic interaction have been mentioned, which states that women and nature are conceptually, symbolically and

^{*} Ph.D. student of Persian language and literature, Torbat Heydarieh branch, Islamic Azad University, Torbat Heydarieh, Iran, bzarmehri@yahoo.com

^{**} Associate Professor of Persian Language and Literature, Hakim Sabzevari University, Sabzevar, Iran (Corresponding Author), m.alavi.m@hsu.ac.ir

^{***} Assistant Professor of Persian Language and Literature, Torbet Heydarieh Branch, Islamic Azad University, Torbet Heydarieh, Iran, firouzimoghaddam@gmail.com

Date received: 30/12/2023, Date of acceptance: 30/04/2024

culturally related. The results of the research show that the female characters in the novel *The Devil's Stones* share the characteristics of fertility, childbirth and nutrition with nature. Also, the symbolic view of these elements can be seen in the lower layers of Moniro Ravanipour's thoughts. In addition, things such as the vividness of the elements of nature from the perspective of women, the tendency of women to magic, the representation and creation of dualities of man/nature as well as woman/man, women's special interpretations and readings of environmental changes, the effects of distance. The taking of man from nature has been reflected in the collection of *Satan's Stones*, which in all cases is consistent with the principles of eco-feminism.

Keywords: Moniro Ravanipour, *Devil's Stones*, woman, eco-feminism, cultural and symbolic interaction.

1. Introduction

In a large part of human history, women have always been known as the second sex, and men have asserted their superiority over women by relying on soft or harsh hegemony. This approach led to the growth and spread of the discourse of patriarchy, and under the influence of this belief, women were relegated to positions and many of their talents and abilities were ignored. It was the men who had determined the frameworks for women's activism based on their desires and interests, and women should also follow this approach.

1.1 Issue

The flow of attention to nature and its elements can also be seen in the scope of contemporary Persian fiction writing. Many story-writers have tried to create works worthy of attention with regard to local nature and climate, and in it, they speak in symbolic language or explicitly about the elements of nature to represent the implicit and obvious opposition between the male and female worlds. Among most of the feminist works of fiction, the most important theme is the difference between men and women in terms of gender. In the field of Persian fiction writing, the works of Mouniro Ravanipour are of special importance.

2. Theoretical framework

The theory of eco-feminism became popular after the Second World War and with the rise of women's struggles to achieve basic rights in patriarchal societies. This theory can

be considered as one of the branches of feminist movements. One of the preliminary principles of the mentioned theory is that "women should understand that the way out of the environmental crisis or its solution is not possible in a society where the pattern of relationships is based on domination. Women should align the demands of women's movements with the concerns of environmental currents and in this way, change the foundations of socio-economic relations and the basic values of this society.

3. Discussion and data analysis

3.1 Common characteristics between elements of nature and women

One of the examples mentioned by the psychoanalyst Muniro Ravanipor in the story of the Devil's Stones, which can be clearly seen in women and nature, is the issue of fertility. The author describes a woman who is pregnant by a foreign man. This situation is not accepted in social norms.

3.2 A symbolic look at the elements of nature

At the beginning of the story of the Devil's Stones, the author's description of the elements of nature is such that the listener considers it as a symbol of destruction. Insidious and cold winds are blowing and hit the woman's body like a whip. Also, desert sands are spread in the air and hurt his face. This symbolic approach of the author expresses the adverse events that the character of the story will experience upon entering the village.

3.3 Enlivening the elements of nature from the perspective of women

The vibrancy of nature by the women in the stories of the Devil's Stones collection is contrary to the domineering view of men. The narrator states that when the pregnant girl is about to go to the village, a tornado moves to prevent her from going. In fact, the village is symbolically the patriarchal society that is dominated by men. The woman in the story, who is pregnant by a foreign man, will be suppressed by being in this new place. Therefore, intelligent nature tries to free the young woman from this abyss. The author has represented the connection between women and nature with a metaphorical and symbolic expression.

3.4 Representing and creating dualities of man/nature and woman/man

In the story of the dead blue chicken, the character of the man, enemy and destroyer of birds is described. Regardless of the size of the female character, she is described as a supporter of birds and takes care of the concerns of these creatures and tries to solve

their problems. The man in this story has a mean and harsh view of the birds. He is engaged in hunting and killing them just to earn money and has no peaceful approach. This story shows well the behavioral and intellectual contrast of women and men to nature.

3.5 The effects of distancing from nature

In the story, we only fear the future, distance from nature leads to death or misfortune. At the surface level, the author has stated that the distance of seagulls from their habitat, i.e. the sea, has led to their disorientation and displacement. In nature, nothing but destruction and chaos will appear.

4. Conclusion

In this research, the collection of stories of the Devil's Stones by Muniro Ravanipor, with an approach to cultural/symbolic interaction and based on the principles of eco-feminism theory, has been investigated and analyzed. The results of the research show that the common features between the elements of nature and women can be seen in this work. Among these similarities, we can mention fertility, blessing, sustenance, nutrition, and birth. These similarities show that the author has a favorable view of the female gender and considers its existence necessary for existence. The author has described these similarities symbolically and metaphorically.

References

- Azazi, Shahla, (2016), *Feminism and Perspectives: A Collection of Essays*, Tehran: Roshangaran and Women's Studies.
- D'Eaubonne, F, (1974), *Le féminisme ou la mort*, Paris: Horay.
- Henshal, Genet, (2016), *Gender Roles and Environmental Concerns*, translated by Sonia Ghaffari, Capital Newspaper, No. 265, p. 8 in:
- Moradi, Rouzbeh and Zandi, Bahman and Ghiathian, Maryam-Sadat, (2017), "Nationalist narratives of women's worldviews with an emphasis on the fiction works of Muniro Ravanipour and Zoya Pirzad", *Women's Research Journal*, year 9, number 4, pp. 101-129.
- Murphy, P, (1991), "Ground, pivot, motion: ecofeminist theory, dialogics, and literary practice", *Hypatia*, 6(1), pp146-161.
- Parsapour, Zahra, (2012), *Ecological criticism*, Tehran: Research Institute of Humanities and Cultural Studies.
- Parsi-Nejad, Kamran, (2012), "Literary Feminism in the West", *Fiction Literature Magazine*, No. 68, April, pp. 5-9.

161 Abstract

- Rahmanian, Zainab, (2018), "An anthropological study of the elements of witchcraft in the novel Ahl Ghareq by Muniro Ravanipor", Razi University Fiction Literature Research Journal, year 8, number 27, pp. 107-87.
- Rahmanian, Zainab and Adel-zadeh, Parvaneh and Pashai-Fakhri, Kamran, (2019), "Religious Ethnography in the Works of Muniro RavaniPor and Shahrnoosh Parsi-Pour", Magazine of Persian Poetry and Prose Styology, 2013. No. 48, pp. 177-192.
- Ravanipor, Muniro, (1369), *The Devil's Stones*, second edition, Tehran: Center.
- Giddens, Anthony, (1373), *Sociology, translated by Manouchehr Sabouri-Kashani*, Tehran: Ney Publishing.
- Rezaei, Narges, (2016), "Investigation and analysis of the presence of folklore elements in the stories of Muniro Ravanipor (Ahl Ghareq, Siriasiriya, Sanghai Shaitan and Kenizo)", Journal of Persian Language and Literature Research, No. 40, pp. 135 -105.
- Ruether, R.R, (1975), *New Woman, New Earth: Sexist Ideologies and Human Liberation*, NewYork: Seabury Press.
- Salleh, A, (1997), *Ecofeminism as Politics: Nature, Marx, and the Postmodern*, London: Zed Books.
- Shlain, L, (1998), *The Alphabet versus the Goddess: The conflict between word and image*, New York: Viking/Penguin.
- Watkins, Susan Alice, (2008), *feminism; The first step*, beautiful translation by Jalalini, Tehran: Shiraz.

خوانش بوم فمینیستی مجموعه داستان‌های سنگ‌های شیطان اثر منیرو روانی پور بر پایه رویکرد تعامل فرهنگی / نمادین

بهناز زرمهری*

مهیار علوی مقدم**، محمود فیروزی مقدم***

چکیده

در میان داستان نویسان معاصر، منیرو روانی پور در آثار خود از طبیعت و ارتباط مستقیم و غیرمستقیم عناصر آن با زندگی آدمی به ویژه جنس زن سخن به میان آورده است. از این رو، طبیعت یکی از بن‌مایه‌های داستان‌های این نویسنده به شمار می‌رود. از سوی دیگر، جنبش‌های فمینیستی بسیاری در دوران معاصر، بر نقش مخرب مردان در زیست بوم تأکید می‌ورزند. این جنبش‌های فمینیستی با اشاره به ستم تاریخی مردان علیه زنان، بر این موضوع تأکید می‌کنند که تبعیض‌های جنسیتی نه تنها به منافع زنان آسیب رسانده، بلکه طبیعت را با خطر نابودی کامل مواجه کرده است. در پژوهش حاضر، با استناد به منابع کتابخانه‌ای، روش تحلیل کیفی داده‌ها و روش استدلال استقرایی مجموعه داستان‌های سنگ‌های شیطان اثر منیرو روانی پور با نظر داشت چارچوب‌های نظریه بوم‌فمینیسم کاویده می‌شود تا در نهایت، نقش زنان در سامان دادن به طبیعت و ارتباط با مظاهر آن آشکار شود و نیز، به کارکرد مخرب مردان در این زمینه پرداخته شود. در این پژوهش، از میان رویکردهای این نظریه، به مبانی تعامل فرهنگی / نمادین اشاره شده است که بیان می‌دارد زنان و طبیعت از دید مفهومی، نمادین و فرهنگی به هم مرتبط هستند. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که شخصیت‌های زن در رمان سنگ‌های شیطان، در

* دانشجوی دکتری زبان و ادبیات فارسی، واحد تربت حیدریه، دانشگاه آزاد اسلامی، تربت حیدریه، ایران،

bzarmehri@yahoo.com

** دانشیار زبان و ادبیات فارسی، دانشگاه حکیم سبزواری، سبزوار، ایران (نویسنده مسئول)، m.alavi.m@hsu.ac.ir

*** استادیار زبان و ادبیات فارسی، واحد تربت حیدریه، دانشگاه آزاد اسلامی، تربت حیدریه، ایران،

firouzimoghaddam@gmail.com

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۱۰/۰۹، تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۲/۱۱

شاخصه‌های باروری، زایش و تغذیه‌رسانی با طبیعت اشتراک دارند. همچنین، نگاه نمادین به این عناصر در لایه‌های زیرین اندیشه‌های منیروروانی‌پور دیده می‌شود. علاوه بر این، مواردی چون زنده‌انگاری عناصر طبیعت از دید زنان، گرایش زنان به سحر و جادو، بازنمایی و ایجاد دوگانه‌های انسان/طبیعت و نیز زن/مرد، تعبیر و خوانش ویژه‌ی زنانه از تغییرات زیست‌محیطی، آثار سوء فاصله‌گرفتن آدمی از طبیعت در مجموعه‌ی داستانی *سنگ‌های شیطان* بازتاب داشته‌اند که در همه‌ی موارد با مبانی نظریه‌ی بوم‌فمینیسم همخوانی دارد.

کلیدواژه‌ها: منیروروانی‌پور، *سنگ‌های شیطان*، زن، بوم‌فمینیسم، تعامل فرهنگی و نمادین.

۱. مقدمه

دربخش گسترده‌ای از تاریخ بشریت، زنان همواره به عنوان جنس دوم شناخته شده‌اند و مردان با تکیه بر هژمونی نرم یا خشن، برتری خود را بر جنس زن تسری داده‌اند. این رویکرد باعث رشد و فراگیری گفتمان مردسالاری شد و تحت تأثیر این باور، زنان به پستوها رانده شدند و بسیاری از استعدادها و توانایی‌های آنان نادیده گرفته شد. این مردان بودند که با توجه به خواسته‌ها و منافع خود، چارچوب‌هایی را برای کنشگری‌های زنانه تعیین کرده بودند و زنان نیز، باید از این رویکرد، متابعت می‌کردند. «تاریخ جوامع کنونی بیانگر آن است که نظام پدرسالار، نظام مسلط در جوامع بشری بوده است و تاکنون هیچ موردی یافت نشده است که در آن زنان قدرتمندتر از مردان بوده باشند» (گیدنز، ۱۳۷۳: ۱۷۸). عدول از قاعده‌های مردخواسته با مجازات سنگینی همراه بوده و بهره‌برداری از فرصت‌ها به تهدیدی بالقوه برای زنان بدل شده بود. در دوران معاصر و همزمان با رشد و گسترش ابزارهای آگاهی‌بخش و نیز، کاهش سیطره‌ی نهادهای مذهبی در جوامع صنعتی، زنان این فرصت را به دست آوردند تا با تکیه بر توانایی‌ها و قابلیت‌هایی که در زمینه‌های گوناگون دارند، از پستوها خارج شوند و با حضوری فعال در جامعه، منشأ خدمات قابل توجهی در حوزه‌های گوناگون شوند و کلیشه‌های جنسیتی را واقعی نهند و به سهم خود، به پیشرفت جامعه‌ی بشری کمک کنند.

اگرچه این اقدامات با مخالفت‌های بسیاری از جانب مردان مواجه شد، ولی ایستادگی زنان، به پیروزی‌هایی برای آنان منجر شد. جنبش فمینیستی برآیند این نگاه هنجارشکن و ساختارگرایز مردانه بود. «فمینیست‌ها در به چالش کشیدن روابط زنان و مردان، عصبان در برابر تمامی ساختارهای قدرت و قوانینی که زنان را سرسپرده، فرودست و درجه‌ی دومی نگه می‌دارد و تردید در برابر تقسیم کار زنان، دارای نقاط اشتراک هستند» (واتکینز و دیگران، ۱۳۸۸: ۵).

خوانش بوم فمینیستی مجموعه داستان‌های سنگ‌های شیطان ... (بهناز زرمهری و دیگران) ۱۶۵

زنان با روحیه‌ای خودباورانه سعی کردند با راه‌اندازی جنبش‌های دفاع از حقوق زنان، بر این نکته تأکید کنند که هژمونی پدرسالار باعث فراگیری این وضعیت نامطلوب شده و در نهایت، زنان را از حقوق اساسی و بدیهیشان دور کرده است. بنابراین، مبانی مبارزه‌های مدنی خود را بر این اصل قرار دادند که مستقل از مردان عمل کنند و با تبری جستن از جنس مخالف، قدرت جنس دوم را به اثبات برسانند.

یکی از مسائلی که فمینیست‌ها در ارتباط با نقش مخرب مردان مطرح کرده‌اند، آسیب‌هایی بوده که به واسطه اقدامات آن‌ها به طبیعت و مظاهر آن وارد شده است. از دید این گروه از زنان، جنس مرد با نگاه سلطه‌جویانه با طبیعت برخورد کرده و بدون برقراری ارتباطی دوسویه و آشتی‌جویانه، همواره از هژمونی سخت و خشن برای رام کردن عناصر طبیعت بهره برده است. «ارتباط افقی انسان-طبیعت بر اساس تعامل پایاپای با نگرش واگشت‌گرا و تلقی ابزاری از طبیعت، جابجا گردید و مناسبات انسان-طبیعت، بنیادی عمودی، سلسله‌مراتبی و برتری‌جویانه یافت» (Shlain, 1998: 16). بوم‌فمینیسم‌ها باور دارند که میان طبیعت و زن، وجوه مشترک بسیاری همچون باروری و تغذیه وجود دارد. در نتیجه، اگر زنان قدرت اصلی اداره جهان را در اختیار داشتند، شاهد نابودی زیست‌بوم در سطح وسیع کنونی نبودیم و شرایط حیات نوع بشر، این‌گونه در معرض خطر قرار نمی‌گرفت. بنابراین، در نگاهی فراگیر، نابودی محیط زیست، برآیند عملکرد گفتمان پدرسالار است.

تحت تأثیر این باورها بود که جنبش بوم‌فمینیسم در جهان غرب ظهور پیدا کرد و در مدت کوتاهی به فراگیری رسید. از جمله نمودگاه‌های این باور، ادبیات بوده است. زنان بسیاری سعی کردند با نگاهی به طبیعت و کاکرد مخرب مردانه، شخصیت‌هایی را خلق کنند و داستان‌هایی را پرورش دهند تا در نهایت، به این مهم برسند که هژمونی مردانه، هم زنان را از ظرفیت‌های اصلیشان دور کرده و هم، محیط زیست را با خطر انقراض مواجه کرده است.

نظریه بوم‌فمینیست‌گرا دارای سه رابطه اصلی است که عبارتند از: «ارتباط تجربی، ارتباط مفهومی یا فرهنگی / نمادین، ارتباط معرفت‌شناسانه» (پارساپور، ۱۳۹۲: ۷۹). در رویکرد فرهنگی / نمادین، میان زنان و طبیعت، رابطه چندلایه وجود دارد. به این معنا که همه عناصر موجود در طبیعت یا دستکم، بیشتر آن‌ها به صورت مستقیم یا غیرمستقیم به زنان ربط پیدا می‌کنند و گاهی درک ژرف‌ساخت این ارتباط، نیاز به شکافتن متن خلق‌شده و تحلیل ابعاد گوناگون آن دارد. در این رویکرد، سه محور وجود دارد: ۱. روابط زنان با طبیعت؛ ۲. ارتباط

بین سلطه بر زن و سلطه بر طبیعت؛ ۳. نقش زنان در حل مشکلات اکولوژیکی» (هنشال، ۱۳۸۵: ۸).

۱.۱ بیان مسئله

جریان توجه به طبیعت و عناصر آن، در گستره داستان‌نویسی فارسی معاصر هم دیده می‌شود. داستان‌نویسان متعددی کوشیده‌اند با توجه به طبیعت بومی و اقلیمی، آثار درخور توجهی بیافرینند و در آن، به زبان نمادین یا به صورت صریح از عناصر طبیعت سخن بگویند تا تقابل ضمنی و آشکار میان دنیای مردانه و زنانه را بازنمایی کنند. «در میان اغلب آثار داستانی فمینیستی، بیشترین مضمونی که مورد توجه است، اختلاف میان زنان و مردان از جنبه جنسیتی است» (پارسی‌نژاد، ۱۳۸۲: ۳۱). در گستره داستان‌نویسی فارسی، آثار منیرو روانی‌پور از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. او همواره سعی کرده است دنیای زنانه را با طبیعت پیوند زند و شخصیت‌های مرد را به گونه‌ای به کار بگیرد. در بسیاری از داستان‌های او از جمله مجموعه سنگ‌های شیطان، با در نظر گرفتن باورهای بومی و شرایط جغرافیایی منطقه، عناصری از طبیعت وارد جریان داستان می‌شوند و کنشی پویا و اثرگذار بین شخصیت‌های غالباً زن داستان‌ها شکل می‌گیرد. به این دلیل، هدف و مسئله اصلی در پژوهش حاضر این است که کیفیت قلم‌نویسندگی در مجموعه سنگ‌های شیطان در بازنمایی مناسبات انسانی و نیز، پیوندهای میان طبیعت و نوع بشر تبیین گردد. همچنین، تلاش زنان برای برون‌رفت از سیطره مردانه و آسیب‌های ناشی از گفتمان مردسالار کاویده شده است. در نهایت، هدف اصلی آن است تا قرابت فکری منیرو روانی‌پور با مرام‌نامه جنبش‌های فمینیستی در دوران معاصر مقایسه و وجوه همسان و متفاوت آن تبیین شود.

۲.۱ پیشینه و روش پژوهش

تاکنون در هیچ پژوهشی با استناد به مبانی نظریه بوم‌فمینیسم، مجموعه سنگ‌های شیطان اثر منیرو روانی‌پور، کاویده نشده است. در چند پژوهش از جنبه‌های زنانه قلم‌روانی‌پور سخن به میان آمده است که در ادامه به آن اشاره می‌شود. رضایی (۱۳۹۵) در مقاله «بررسی و تحلیل حضور عناصر فولکلوریک در داستان‌های منیرو روانی‌پور (اهل غرق، سیریا سیریا، سنگ‌های شیطان و کنیزو)» به عناصر فولکلوریک در شماری از داستان‌های روانی‌پور اشاره کرده است. از دید محقق، روانی‌پور باورهای عامیانه و عناصر فرهنگی بومی و اقلیمی مردم جنوب را در

خوانش بوم فمینیستی مجموعه داستان‌های سنگ‌های شیطان ... (بهناز زرمهری و دیگران) ۱۶۷

داستان‌هایش منعکس کرده و از این طریق، با بیانی نمادین به بیان مسایل و دغدغه‌های فکری خود و نیز، تشریح نقدهای اجتماعی و سیاسی پرداخته است. مرادی و همکاران (۱۳۹۷) در مقاله «روایت‌های بوم‌گرایانه از جهان‌بینی‌های زنانه با تأکید بر آثار داستانی منیرو روانی‌پور و زویا پیرزاد» به روایت‌های بوم‌گرا از جهان‌بینی زنانه در آثار روانی‌پور اشاره کرده‌اند و به این نتیجه رسیده‌اند که نویسنده با کاربست این روایت، در جهت کشف و آشکارگی هویت زنانه و آسیب‌پذیری و تنهایی آنان در جامعهٔ مردسالار گام برداشته است. رحمانیان (۱۳۹۸) در مقاله «بررسی مردم‌شناسانهٔ عناصر جادوگری در رمان اهل غرق اثر منیرو روانی‌پور» به عناصر جادوگری در رمان *اهل غرق* پرداخته است. به نظر می‌رسد در این اثر، سرگذشت مردمانی را می‌خوانیم که در مقابل نیروی ناشناختهٔ ماوراءالطبیعه، ناگزیر به جادوگری روی آورده‌اند تا بتوانند با آن نیروی ناشناخته ارتباط برقرار کنند و شرارت‌های شخصیت‌های جادویی چون: «آبی‌ها، بوسلمه، دی‌زنگرو، والاحضرت» را دفع نمایند. رحمانیان و همکاران (۱۳۹۹) در مقاله‌ای به مردم‌شناسی دینی در رمان *کولی کنار آتش* از روانی‌پور پرداخته‌اند و به این نتیجه رسیده‌اند که تابوی زن و مادر در این اثر، نمود داشته و نویسنده با خلق اسطوره‌های گیاه‌پیکر در اندیشهٔ دفاع از هویت زنانهٔ خود با رویکرد به مقولهٔ باروری بوده است. از این‌رو، تحقیق حاضر برای نخستین بار به این وجه از آرای منیرو روانی‌پور می‌پردازد و این خلا پژوهشی، نویسندگان این مقاله را به این پژوهش واداشت.

این پژوهش با تکیه بر منابع کتابخانه‌ای و روش توصیفی-تحلیلی نوشته شده است. جامعهٔ آماری تحقیق، مجموعهٔ سنگ‌های شیطان از منیرو روانی‌پور و حجم نمونهٔ تحقیق، آن بخش از رمان است که نمود عناصر طبیعت و ارتباط زنانه با آن دیده می‌شود. برای بررسی و تحلیل دقیق‌تر اثر مذکور از مبانی نظریهٔ بوم‌فمینیسم با تأکید بر رویکرد فرهنگی/نمادین استفاده شده است. روش تحلیل داده‌ها از نوع «روش کیفی» و روش استدلالی، روش «استقرایی از جز به کل» است.

۲. چهارچوب نظری

نظریهٔ بوم‌فمینیسم پس از جنگ جهانی دوم و با اوج‌گیری مبارزات زنان برای رسیدن به حقوق اساسی در جوامع مردسالار بر سر زبان‌ها افتاد. این نظریه را می‌توان یکی از زیرشاخه‌های جنبش‌های فمینیستی دانست. از اصول مقدماتی نظریهٔ مذکور این است که

زنان باید متوجه شوند که راه نجات از بحران زیست‌محیطی یا راهکار آن در جامعه‌ای که الگوی مناسبات در آن، مبتنی بر سلطه باشد، امکان‌پذیر نیست. زنان باید خواسته‌های جنبش‌های زنانه را با دغدغه‌های جریان‌های زیست‌محیطی همسو کنند و از این طریق، پایه‌های روابط اجتماعی-اقتصادی و ارزش‌های اساسی این جامعه را تغییر دهند (Reuther, 1975: 204).

اصطلاح «بوم‌فمینیسم» برای نخستین بار در کتاب فمینیسم یا مرگ از فرانسواز دوبون به کار برده شد (d'Eaubonne, 1974: 41) و بر اساس آن، سه مقوله «سلطه، جنسیت و محیط زیست» با هم ترکیب گردید و خوانشی جدید از آن شکل گرفت. «تلقی مردم‌محور از زن و طبیعت، منجر به گونه‌ای تجاوز و سلطه دوسویه شده که از سویی زمین و از سوی دیگر، زنان ساکن روی زمین را سرکوب کرده است» (Murphy, 1991: 146). هواداران نظریه بوم‌فمینیسم بر این باورند که بحران جهانی محیط زیست ریشه در گسترش گفتمان مردسالار و ایدئولوژی فراگیر آن دارد (Salleh, 1997: 29). در واقع، نوع برخورد مردانه با زیست‌بوم که مبتنی بر سلطه‌جویی بوده، شرایط بحرانی امروز را رقم زده است. در صورتی که به دلیل قرابت‌های ذاتی زنان با طبیعت همچون: زاینده‌گی، باروری، تعذیه و ... اگر شاهد حضور و نقش‌آفرینی زنان در سیاست‌های کلان جهانی باشیم، ریشه بسیاری از مشکلات از بین خواهد رفت؛ زیرا زنان بجای سلطه‌جویی از همسویی با طبیعت بهره می‌گیرند.

دیدگاه‌های تبیین‌شده در این نظریه منحصر و محدود به جنبش‌های سیاسی، اقتصادی و زیست‌محیطی نماند و در ادبیات هم، نمود پیدا کرد. آثار بسیاری در قالب داستان و رمان خلق شد و شخصیت‌های متعددی پرورش پیدا کردند تا تقابل میان فرهنگ / طبیعت یا مرد/ زن به خوبی نشان داده شود و مخاطبان را به جمع‌بندی و نتیجه‌گیری برساند که در راستای اهداف و مرام‌نامه اصلی بوم‌فمینیسم‌ها قرار دارد. ادبیات توانست به سهم خود، تلاش بوم‌فمینیسم‌ها را منعکس کند.

۳. بحث و بررسی و تحلیل داده‌ها

۱.۳ شاخصه‌های مشترک میان عناصر طبیعت و زنان

یکی از مصداق‌هایی که منیرو روانی‌پوردرد داستان *سنگ‌های شیطان* به آن اشاره کرده و در زنان و طبیعت به وضوح دیده می‌شود، مسئله باروری است. نویسنده به توصیف زنی می‌پردازد که از مردی بیگانه باردار شده است. این وضعیت در هنجارهای اجتماعی، پذیرفته نیست. هنجاری

خوانش بوم فمینیستی مجموعه داستان‌های سنگ‌های شیطان ... (بهناز زرمهری و دیگران) ۱۶۹

که در اثر تسلط و چیرگی نگاه مردسالار و با کمک سنت و مذهب شکل گرفته و نهادینه شده است، به طوری که حتی زنان هم به این هنجار تن داده‌اند:

همین جا بازی کرده بود. سال‌های کودکی توی همین میدان و حالا ایستاده بود وسط میدان با پنجره‌های عبوس و بسته و بچه‌ها که گریخته بودند و نگاه بیزار زن‌ها که هنوز توی میدان بود و لابد کسی دیده بود که با ستاره حرف می‌زند و می‌خندد، زنی که از مردی غریبه نطفه گرفته بود و دید که از پشت پنجره بسته، از لای درزها نگاهش می‌کنند (روانی‌پور، ۱۳۶۹: ۱۰).

ویژگی دیگر که در زنان و طبیعت مشترک به نظر می‌رسد، برکت، روزی‌رسانی و تغذیه است. همان‌طور که بشر برای ادامه حیات خود به طبیعت نیازمند است، کارکرد و نقش زنان هم در داستان سنگ‌های شیطان از این نوع است. روانی‌پور پیرزن باکره‌ای را توصیف می‌کند که در حال پختن نان هستند. او خود راوقف این کار کرده و در حال خدمت‌رسانی به دیگران به ویژه مردان است. در واقع، بدون توقع برای دیگران خوراک آماده می‌کند. این کارکرد به عینه در طبیعت هم دیده می‌شود:

از دور تنور را دید و جمع زن‌های آبادی و دایه با لباس سیاه همیشگی‌اش که بالای تنور نشسته بود. همیشه سیاه می‌پوشید و همیشه تنها بود ... باکره پیر آبادی ... و مادر می‌گفت: خودش را نذر مردم کرده، نذر آبادی ... جفته‌ای (طرف چوبی) پر از نان کنار دایه بود. هر کس اولین نان برشته‌اش را به او می‌داد. پا تند کرد. طبق‌های پر از خمیر را منتظر نوبت در کنار زن‌ها دید (روانی‌پور، ۱۳۶۹: ۱۱).

همان‌طور که زایش در عرصه‌های گوناگون دیده می‌شود و امری معمول و بدیهی است، در کنش زنانه داستان سنگ‌های شیطان هم، نمودهایی از زایش و تولد دیده می‌شود. نویسنده از زائویی پیر سخن می‌گوید که مشغول به دنیا آوردن نوزاد و رهایی مادر از شرایط دشوار زایمان است:

می‌گویند وقتی به دنیا آمد، کاملاً بی‌هوش بود. این را همه می‌دانند، زائو که حالا پیر است و در گوشه‌ای افتاده، دایه که صبح ساعت چهار همان روز خواب‌آلود بالای سر زائو حاضر بوده و دیگران که از صدای نعره‌های زائو از خواب پریده‌اند (روانی‌پور، ۱۳۶۹: ۶۹).

۲.۳ نگاه نمادین به عناصر طبیعت

در ابتدای داستان *سنگ‌های شیطان*، توصیف نویسنده از عناصر طبیعت به گونه‌ای است که شنونده آن را به عنوان نماد تباهی در نظر می‌گیرد. بادهایی موذی و سرد در حال وزیدن هستند و شبیه شلاقی با بدن زن برخورد می‌کند. همچنین، ریگ‌های بیابان در هوا پخش شده‌اند و به صورت او آسیب می‌زنند. این رویکرد نمادین نویسنده، اتفاقات نامطلوبی را بیان می‌کند که شخصیت داستان با ورود به روستا تجربه خواهد کرد. در واقع، شرایط نامطلوب محیط، بازنماینده وضعیت دشواری است که این زن در آینده‌ای نزدیک از سر می‌گذراند:

مینی‌بوس لکنته سرخ‌رنگ او را کنار جاده پیاده کرد و راه دهات شمالی را پیش گرفت. از جانب شمال بادی موذی و سرد، ریگ‌های بیابان را به پاها و صورتش زد، دست را پناه صورت گرفت، جمع شد و رو به آبادی، پشت به بادی که شلاقی بر شانه‌هایش می‌کوبید، راه افتاد (روانی‌پور، ۱۳۶۹: ۵).

در داستان *مرغ آبی‌رنگم مرده*، پرنده نماد راوی است. او از مرگ این مرغ آبی چنان سخن می‌گوید که گویی خودش به مرگ دچار شده است. جمله‌هایی که به کار می‌گیرد و توصیفی که از این پرنده دارد، مخاطب را به دنیای همدلی و هم‌ذات‌پنداری راوی وارد می‌کند. او دغدغه‌های عاطفی خودش را در این پرنده تبلور یافته می‌بیند و درصدد رفع آن برمی‌آید: «مگر چقدر یک مرغ سبز تنها می‌تواند در قفسی بخواند؟ اصلاً اگر بخواند ... این بود که مرغ سبزم را برداشتم و از خانه بیرون آمدم. گفتم باید جفتی برایش پیدا کنم» (روانی‌پور، ۱۳۶۹: ۲۱-۲۲). در برابر عطوفتی که راوی در برابر مرغ‌های آبی یا سبز دارد، شخصیت مرد در داستان، سنگدل و ضد طبیعت معرفی می‌شود. او پرنده‌ها را گرفتار کرده و با سوزن از بین می‌برد: «گفته بود: مرغ‌های سبز من ... جمع بسته بود. گفته بود از اول مرده بود و می‌دانست که مرده‌ها هم می‌خوانند ... یعنی تا وقتی که هنوز سوزن به قلبشان نرسیده، می‌خوانند» (روانی‌پور، ۱۳۶۹: ۲۲).

طبیعت و مظاهر آن، یکی از روش‌های تشخیص وضعیت کنونی شخصیت دختر در داستان *بازی* است. نویسنده با توصیف درختان و برگ‌ها، به مخاطب نشان می‌دهد که شخصیت مورد نظر از پریشانی روحی رنج می‌برد. این نگاه به صورت نمادین، بازنماینده ارتباط تنگاتنگ میان طبیعت و زنان است. همچنین، در متن ذیل، دختر با رفتن به زیر درخت و در دست گرفتن برگ، به آرامش نسبی دست می‌یابد که این واکنش به صورت نمادین بیانگر بازگشت به طبیعت زنانه‌اش است:

خوانش بوم فمینیستی مجموعه داستان‌های سنگ‌های شیطان ... (بهناز زرمهری و دیگران) ۱۷۱

مریم بی‌حوصله بلند شد، کیف پر از کاغذ و کتابش را برداشت. زیر درخت رفت، دستش را دراز کرد، برگ خشکیده را گرفت، مشتش را فشار داد، خش و خش خورد شدن برگ را شنید. خندید. کنار نرده‌های دانشکده ادبیات راه افتاد، صدای ریز زنگ را شنید، شوری در جانش دوید. وارد محوطه شد. دختر مرده و مستأصل از روی پله‌ها بلند می‌شد. چشمانش سرخ و پف‌کرده بود (روانی‌پور، ۱۳۶۹: ۶۳).

۳.۳ زنده‌انگاری عناصر طبیعت از دید زنان

زنده‌انگاری طبیعت از سوی زنان داستان‌های مجموعه سنگ‌های شیطان، برخلاف نگاه سلطه‌جویانه مردان است. راوی بیان می‌کند که وقتی دختر باردار قصد دارد راهی روستا شود، گردباد به حرکت درمی‌آید تا مانع رفتن او شود. در واقع، روستا به صورت نمادین، همان جامعه مردسالار است که تحت سلطه مردان قرار دارد. زن داستان که از مردی بیگانه باردار شده است، با حضور در این مکان جدید، سرکوب خواهد شد. از این‌رو، طبیعت هوشمند، سعی می‌کند دختر جوان را از این ورطه‌رهایی دهد. نویسنده با بیانی استعاری و نمادین، پیوند میان زن و طبیعت را بازنمایی کرده است:

گردباد دور او و تخته‌سنگ پیچید. انگار نمی‌خواست او به آبادی برسد و شاید زورش آنقدر زیاد باشد که بتواند او و تخته‌سنگ را بلند کند و بیندازد جایی دور ... دور و او به شکل تخته‌سنگی درآید، تخته‌سنگی سفید که جت‌زاده‌ها [و شتربان‌ها] با قافله شترهاشان وقتی از کنارش رد شوند، روی بگردانند و صلواتی زیر لب زمزمه کنند (روانی‌پور، ۱۳۶۹: ۶).

پس از آنکه گردباد از عزم راسخ زن برای رفتن به روستا آگاه می‌شود! او را رها کرده و در حالی که پریشان به نظر می‌رسد به راه خود در بیابان ادامه می‌دهد. این تصویرسازی استعاری به خوبی حمایت طبیعت از زنان را نشان می‌دهد: «سرش را از پناه تخته‌سنگ بالا آورد. گردباد حالا او و تخته‌سنگ را رها کرده بود و پریشان و وردخوانان به جانب غرب می‌رفت. کاری انگار از پیش نبرده بود» (روانی‌پور، ۱۳۶۹: ۶).

در داستان بازی، راوی به مونولوگ شخصیت زن با مورچه‌ای اشاره می‌کند که در حال بالارفتن از دیوار است. راوی به صورت نمادین، از پیوندهای عمیق طبیعت با زنان سخن می‌گوید. کنش غیرمعمول زنانه و درخواست او از مورچه برای گوش دادن به حرف‌ها و دغدغه‌هایش به این معناست که زن در دنیای سلطه‌جوی مردانه، احساس تنهایی و پوچی

می‌کند و راه برون‌رفت از این بحران روحی را پناه آوردن به طبیعت و یکی از مظاهر آن یعنی مورچه می‌داند. در نگاه این شخصیت، مورچه قابل اطمینان و اهل گفتگوست و یکسونگری در نگاه او جایی ندارد. این زن همه مؤلفه‌هایی را که در دنیای مردانه تجربه نکرده است، در ارتباط خود با مورچه جستجو می‌کند:

مورچه‌ای از دیوار بالا می‌رفت. با انگشت راه مورچه را گرفت: چطوری؟ کجا داری می‌ری؟ بیا با هم حرف بزنیم، نه، در نرو، کاری باهات ندارم، فقط حرف می‌زنیم. تو تا حالا تئاتر رفتی؟ نرفتی؟ شاید هم لابه‌لای صندلی‌ها گشته باشی، اگر نرفتی باید بدونی که من ... بازی می‌کنم، این آقا هم که خوابه، کارگردانه ... گوش بده (روانی‌پور، ۱۳۶۹: ۶۶).

۴.۳ بازنمایی و ایجاد دوگانه‌های انسان / طبیعت و زن / مرد

در داستان مرغ آبی‌رنگم مرده، شخصیت مرد، دشمن و نابودکننده پرنده‌ها توصیف شده است. هر اندازه شخصیت زن، حامی پرنده‌ها توصیف شده و دغدغه‌های این موجودات را در سر می‌پروراند و برای حل مشکلات آن‌ها تلاش می‌کند. مرد در این داستان نگاهی ابزاری و خشن با پرنده‌ها دارد. او صرفاً برای کسب درآمد به شکار و کشتار آن‌ها مشغول می‌شود و هیچ رویکرد صلح‌آمیزی ندارد. این داستان، تضاد رفتاری و فکری زنان و مردان به طبیعت را به خوبی نشان می‌دهد:

معلوم بود دارد نقشه می‌کشد که چطور سوزنی کوچک و نوک‌تیز کنار دل مرغ سبزم فروکند و بعد بنشیند به تماشا، تماشای شنیدن ناله‌هایی که طی شش سال آرام آرام خاموش می‌شود و بعد می‌گردد ... می‌خواهی بدانی ناله مرغ سبزی چطور می‌گردد؟ نمی‌خواهی؟ نشنیده‌ای؟ خوب اما باید بدانی که من زن هستم و همه چیز را بو می‌کشم، مثل همان روز، روز اول که خانه‌اش رفتم و بوی لاشه‌ها را شنیدم، وقتی با لبخندی نگاهم کرد، گفتم: دیگه هیچ وقت این کار رو نکن (روانی‌پور، ۱۳۶۹: ۲۳).

در داستان قصه غم‌انگیز عشق، تقابل فرهنگی میان زن و مرد به وضوح بیان شده است. نویسنده از زنی سخن می‌گوید که عشق را به عنوان بخشی از ماهیت خود، پذیرفته و به این دلیل، در میان مردم به شخصیتی برجسته بدل شده است. از سوی دیگر، مردی به تصویر کشیده می‌شود که بودن و نبودن او هیچ تأثیری ندارد و فردی اثرگذار نیست:

زن را حالا خیلی‌ها می‌شناسند به خاطر همین قصه و بردن نام او چیزی را عوض نمی‌کنند، زنی که خود قصه‌اش را در قصه‌ها می‌نوشت. و مرد هم هست که بود و نبودش یکی

خوانش بوم فمینیستی مجموعه داستان‌های سنگ‌های شیطان ... (بهناز زرمهری و دیگران) ۱۷۳

است، چون کسی او را نمی‌شناسد. و اینکه چطور با هم آشنا شدند. این هم چندان مهم نیست، وقتی می‌خواهد قصه‌اش شکل بگیرد، راه‌های خودش را پیدا می‌کند (روانی‌پور، ۱۳۶۹: ۲۹).

در داستان *روایتی دیگر*، نوزاد پسر با این که کنار دریا به دنیا آمده، ولی بیهوش است. دریا در فرهنگ ایرانی، نمادی از حقیقت و پاکی است و نویسنده به صورت تمثیلی و نمادین، مردان را محروم از بینش و معرفت عمیق توصیف کرده است. در عوض، زن زائو با صفت زندگی‌بخشی توصیف شده است. نویسنده سعی می‌کند تفاوت‌ها و در سطح عمیق‌تر، تقابلهای میان زن و مرد یا به عبارتی، مرد و طبیعت را به صورت نمادین و استعاره‌ای بیان کند:

آن آدم‌های خوش‌خیال که حالا همه پیرند و راهی، در جواب این سؤال که چرا نوزادی بیهوش به دنیا بیاید، آن هم کنار دریا، حرف درست و روشنی نمی‌زنند، ولی نگارنده حدس دیگری می‌زند و آرزو می‌کند که ای کاش آن روز ساعت چهار صبح، زندگی، او را در شهر دوردست قرار نمی‌داد و یا حداقل خوابش آنقدر سنگین نبود که نتواند از نعره‌های زائو بیدار شود (روانی‌پور، ۱۳۶۹: ۶۹).

۵.۳ آثار سوء فاصله‌گرفتن از طبیعت

در داستان *ما فقط از آینده می‌ترسیم*، فاصله‌گرفتن از طبیعت منجر به مرگ یا بدبختی می‌شود. نویسنده در سطح روساخت بیان کرده است که فاصله‌گرفتن مرغان دریایی از زیست‌بوم خود یعنی دریا منجر به سرگستگی و آوارگی آنها شده است تا در سطح ژرف‌ساخت این پیام را به مخاطب خود انتقال دهد که در اثر قطع ارتباط انسان با طبیعت، برآیندی جز نابودی و آشفتگی پدیدار نخواهد شد:

مرغان دریایی راهشان را گم کرده بودند و دور از دریا مانده بودند و حالا نمی‌دانستند به کدام جهت بروند. حرکت سر و گردن مرغان دریایی جوری بود که انگار جهت را از ما می‌پرسیدند و از ما می‌خواستند که دریا را به آنها نشان دهیم (روانی‌پور، ۱۳۶۹: ۳۷).

از دید روانی‌پور، زاییدن، طبیعت و ذات زنانه است. «جنبه‌های مختلف یک زن (فیزیکی، اجتماعی و روانی) به او کمک می‌کنند که نزدیک‌تر به طبیعت دیده شود» (اعزاز، ۱۳۸۵: ۷۰). اگر به هر دلیل، این طبیعت زنانه دستخوش تغییرات خودخواسته یا دیگرخواسته شود، آسیب‌های عمده‌ای به وجود خواهد آمد. بر این اساس، در داستان *هروس*، شخصیت زن از این

خصوصیت ذاتی‌اش فاصله گرفته و تمایلی به فرزندآوری و نگهداری از بچه نشان نمی‌دهد. در نتیجه این نگاه است که کیفیت زندگی او در سطح مطلوبی نیست:

همیشه خیال می‌کرد که این بار وقتی چشمش به عکس‌ها بیفتد، آن پسرک را در کنار هلن خواهد دید با چشمان میشی درخشان و اشکی که آخرین بار بر گونه‌هایش سُریده بود، اما همیشه کس دیگری در کنار هلن بود. مردی غریبه و ناآشنا. هروس هم وقتی که بود، می‌دانست هلن چرا با التماس می‌گوید: نمی‌خواستم، رفتم بیمارستان تماشا کردم ... آن وقت همه چیز مشکل می‌شد. و هاسمیک می‌دانست که خلن روزگاری بچه‌ها را دوست می‌داشت (روانی‌پور، ۱۳۶۹: ۵۷).

۶.۳ تعابیر و خوانش ویژه زنانه از تغییرات زیست‌محیطی

درک ویژه‌تر زنان به ویژه زنان بومی نسبت به ابعاد گوناگون طبیعت در مقایسه با مردان، برجسته‌تر به نظر می‌رسد. آن‌ها تعبیرهای خاص خود را از تغییرات محیطی ارائه می‌دهند. در متن ذیل از داستان *سنگ‌های شیطان*، شخصیت اصلی که زنی باردار است، نگاهی استعاره‌ای و نمادین به مظاهر طبیعت دارد و با درآمیختن باوری بومی و عامیانه با پدیده طبیعی به نام گردباد، آن را مهاجمی شبیه به جن توصیف کرده است:

صدای یوزه باد در سرش می‌پیچید و گردبادی انگار رو به آبادی هجوم می‌برد و مانند جن پیر و پریشان‌گیسو، همه‌چیز را از دیدش پنهان می‌کرد، جنی که انگار با صدایی نامفهوم و ترسناک گاهی آرام و زمانی فریادکشان در کار بستن طلسم‌ها بود و کارش که نمی‌گرفت، پریشان و جنون‌زده خش و خاشاک را به هوا بلند می‌کرد (روانی‌پور، ۱۳۶۹: ۵).

در بخش دیگری از این داستان، شخصیت مریم در وادی خیال به دوران کودکی خود بازگشته و به یاد حرف‌های مادرش افتاده است. مادری که درک و خوانشی جالب و استعاره‌ای به وزش بادها داشت و آن را جاندار دانسته بود. همچنین، صدای باد در لای سنگ را نه بر اساس واقعیت‌های علمی، بلکه بر اساس نگاه هنری و نمادین خود به طبیعت، بازگو کرده و شرح داده است:

در پناه تخته‌سنگ نشست و گوش‌هایش را محکم گرفت تا صدای وهم‌انگیز باد را نشنود و نداند که طومار سرنوشت چه کسی را می‌بندد و سنگ‌های شیطان به چه کسی التماس می‌کنند تا به شکل و شمایل خود بازگردند و فکر کرد به آن زمان که کودکی بیش نبود و باد از لابه‌لای درز پنجره‌ها و درها به تاریکی اتاق سرک می‌کشید و مادر می‌گفت: آه

خوانش بوم فمینیستی مجموعه داستان‌های سنگ‌های شیطان ... (بهناز زرمهری و دیگران) ۱۷۵

می‌کشند. سنگ‌های شیطان آه می‌کشند. و وقتی تمام گناهانشان تکیده شود، خواهی دید که مسیله پر از آدم است، زن و مرد (روانی‌پور، ۱۳۶۹: ۶).

۷.۳ گرایش به سحر و جادو

سحر و جادوگری از دید بوم‌فمینیسم‌ها راهی برای مقابله با خردورزی مردانه بوده است. از این‌رو، بوم‌فمینیسم‌ها کوشیده‌اند در داستان‌های خود به جادوگری توجه نشان دهند. جادوگران این‌گونه با طبیعت ارتباط گرفته‌اند، همان‌طور که مردان سعی کرده‌اند با منطق و قدرت بدنی، طبیعت را به زیر بکشند. در داستان *سنگ‌های شیطان* و کل این مجموعه، یک مورد از جادوگری یاد شده است. نویسنده به رویدادی اشاره می‌کند که در روستا اتفاق افتاده و مردم آن را به جن ربط داده‌اند. پیرزنی با روش خاص خود که چندان مبتنی بر منطق و طب و علم نیست، سعی می‌کند این بلا و بحران را حل و فصل کند. پیش‌گویی از طریق مشاهده آب در کاسه و ارتباط‌گیری با جن و صحبت کردن با او، باعث می‌شود تا راه‌حل برون‌رفت از این بحران، هویدا شود. موضوعی که در دنیای علم‌محور مردانه، کمتر مورد توجه قرار می‌گیرد:

سال‌ها پیش که درد باریک توی آبادی افتاده بود و تا جن سیاه و گرسنه که معلوم نبود از کجا آمده و خون و گوشت مردم را می‌خورد، دست از سر آبادی بردارد، دایه که آن روزها چهارده ساله بود، رو به‌روی کاسه‌آبی نشست و جن سیاه را با وردی که دایه پیشین می‌خواند، در کاسه آب دید و شنید که دختری چهارده ساله باید تا ابد باکره بماند و او ماند و جن سیاه، سفید شد (روانی‌پور، ۱۳۶۹: ۱۱).

۴. نتیجه‌گیری

در این پژوهش، مجموعه داستان‌های *سنگ‌های شیطان* اثر منیرو روانی‌پور با رویکرد به تعامل فرهنگی / نمادین و بر اساس مبانی نظریه بوم‌فمینیسم بررسی و کاویده شده است. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که شاخصه‌های مشترک میان عناصر طبیعت و زنان در این اثر دیده می‌شود. از جمله این مشابهت‌ها می‌توان به باروری، برکت و روزی‌رسانی و تغذیه و نیز زایش اشاره کرد. این همسانی‌ها نشان می‌دهد که نویسنده نگاه مطلوبی به جنسیت زن دارد و وجود آن را برای هستی ضروری می‌شمارد. نویسنده به صورت نمادین و استعاره‌ای، این شباهت‌ها را توصیف کرده است. مورد دیگر مرتبط با نظریه زیست‌بوم‌فمینیستی، نگاه نمادین به عناصر طبیعت است. در این رابطه، در این مجموعه داستانی، مردان گاهی نماد تباهی دانسته شده‌اند و مرغ آبی هم،

نماد راوی محسوب می‌شود. نویسنده سعی کرده است از طریق دو شخصیت زن و مرد، انتقادی ظریف به فرهنگ و گفتمان مردسالار داشته باشد و مواضع یکسونگر آن را نکوهش کند. همچنین، تشخیص وضعیت کنونی دختر با توصیف درختان و برگ‌ها بازنمایی شده است. دختری که با حضور در کنار درخت و در دست گرفتن برگ‌ها به آرامش نسبی دست پیدا می‌کند که این موضوع، نشان‌دهنده پیوندهای عمیق زن و طبیعت به زبانی نمادین است. مؤلفه دیگر زیست‌بوم‌فمینیستی، زنده‌انگاری عناصر طبیعت از دید زنان است که این امر نشان می‌دهد نویسنده از این طریق می‌خواهد نگاه سلطه‌جویانه مردان را به چالش بکشد. بازنمایی و ایجاد دوگانه‌های انسان / طبیعت و نیز زن / مرد در این مجموعه داستانی به خوبی دیده می‌شود. بر این پایه، مرد در کلیت داستان‌ها به عنوان دشمن پرنده‌ها معرفی شده است و این موجودات (نمودی از زنان) به بند اسارت درمی‌آورد و پس از استفاده ابزاری، آن‌ها را از بین می‌برد. در بخشی از داستان، نویسنده اشاره کرده است که نوزاد پسر با اینکه در کنار دریا به دنیا می‌آید، ولی بیهوش است. دریا در فرهنگ ایرانی، نمادی از حقیقت و پاکی است و نویسنده به صورت تمثیلی و نمادین، مردان را محروم از بینش و معرفت عمیق توصیف کرده است. در برابر، زنی زائو عمل زایمان و زندگی بخشی در کنار دریا را برعهده می‌گیرد. مؤلفه دیگر زیست‌بوم‌فمینیستی در داستان، آثار سوء فاصله‌گرفتن از طبیعت است. روانی‌پور اشاره کرده است که در صورت بروز این بحران، مرگ و بدبختی نصیب نوع بشر خواهد شد. همچنین، در بخشی از داستان می‌خوانیم که فاصله گرفتن مرغان دریایی از زیست‌بوم خود یعنی دریا که منجر به سرگشتگی و آوارگی آن‌ها شده است. این توصیف در سطح ژرف‌ساخت به آثار منفی این رفتار برای جوامع انسانی اشاره دارد. همچنین، زاییدن بخشی از طبیعت و ذات زنانه محسوب می‌شود. در داستان مذکور، شخصیت زن از این خصوصیت ذاتی‌اش فاصله گرفته و تمایلی به فرزندآوری و نگهداری از بچه نشان نمی‌دهد. در نتیجه این نگاه است که کیفیت زندگی او در سطح مطلوبی نیست. مؤلفه دیگر زیست‌بوم‌فمینیستی، تعبیر و خوانش ویژه زنانه از تغییرات زیست‌محیطی است. در این رابطه، شاهد درک ویژه‌تر زنان به ویژه زنان بومی نسبت به ابعاد گوناگون طبیعت در مقایسه با مردان هستیم. آن‌ها تعبیرهای خاص خود را از تغییرات محیطی ارائه می‌دهند و البته، این باورها گاهی با سحر و جادو گره خورده است. به طوری که حضور اجنه در داستان و ارتباط این موجودات با زنان و باکرگی آن‌ها نمود دارد. در کل، با عنایت به مؤلفه‌های زیست‌بوم‌فمینیستی، مجموعه سنگ‌های شیطان را می‌توان اثری به شمار آورد که در

خوانش بوم فمینیستی مجموعه داستان‌های سنگ‌های شیطان ... (بهناز زرمهری و دیگران) ۱۷۷

روساخت به تبیین روابط انسانی می‌پردازد، ولی در ژرف‌ساخت به مسایل زیست‌محیطی و دغدغه‌های نویسنده در این رابطه پرداخته شده است.

کتاب‌نامه

اعزازی، شهلا، (۱۳۸۵)، *فمینیسم و دیدگاه‌ها: مجموعه مقالات*، تهران: روشنگران و مطالعات زنان.
پارساپور، زهرا، (۱۳۹۲)، *تقد بوم‌گرا*، تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.
پارسی‌نژاد، کامران، (۱۳۸۲)، «فمینیسم ادبی در غرب»، *مجله ادبیات داستانی*، شماره ۶۸، اردیبهشت، صص ۵-۹.

رحمانیان، زینب، (۱۳۹۸)، «بررسی مردم‌شناسانه عناصر جادوگری در رمان اهل غرق اثر منیرو روانی‌پور»، *مجله پژوهشنامه ادبیات داستانی دانشگاه رازی*، سال ۸ شماره ۲۷، صص ۸۷-۱۰۷.
رحمانیان، زینب و عادل‌زاده، پروانه و پاشایی‌فخری، کامران، (۱۳۹۹)، «مردم‌شناسی دینی در آثار منیرو روانی‌پور و شهرنوش پارس‌پور»، *مجله سبک‌شناسی نظم و نشر فارسی*، سال ۱۳، شماره ۴۸، صص ۱۹۲-۱۷۷.

رضایی، نرگس، (۱۳۹۵)، «بررسی و تحلیل حضور عناصر فولکلوریک در داستان‌های منیرو روانی‌پور (اهل غرق، سیریا سیریا، سنگ‌های شیطان و کنیزو)»، *مجله پژوهش زبان و ادبیات فارسی*، شماره ۴۰، صص ۱۳۵-۱۰۵.

روانی‌پور، منیرو، (۱۳۶۹)، *سنگ‌های شیطان*، چاپ دوم، تهران: مرکز.
گیدنز، آتونی، (۱۳۷۳)، *جامعه‌شناسی*، ترجمه منوچهر صبوری‌کاشانی، تهران: نشر نی.
مرادی، روزبه و زندی، بهمن و غیثیان، مریم‌سادات، (۱۳۹۷)، «روایت‌های بوم‌گرایانه از جهان‌بینی‌های زنانه با تأکید بر آثار داستانی منیرو روانی‌پور و زویا پیرزاد»، *پژوهش‌نامه زنان*، سال ۹، شماره ۴، صص ۱۲۹-۱۰۱.

واتکنیز، سوزان آلیس، (۱۳۸۸)، *فمینیسم؛ قدم اول*، ترجمه زیبا جلالی‌نیا، تهران: شیرازه.
هنشال، ژنت، (۱۳۸۵)، *نقش‌های جنسیتی و دغدغه‌های زیست‌محیطی*، ترجمه سونیا غفاری، روزنامه سرمایه، شماره ۲۶۵، ص ۸ در: D'Eaubonne, F, (1974), *Le féminisme ou la mort*, Paris: Horay.

Murphy, P, (1991), "Ground, pivot, motion: ecofeminist theory, dialogics, and literary practice", *Hypatia*, 6(1), p.146-161.

Ruether, R.R, (1975), *New Woman, New Earth: Sexist Ideologies and Human Liberation*, New York: Seabury Press.

Salleh, A, (1997), *Ecofeminism as Politics: Nature, Marx, and the Postmodern*, London: Zed Books.

۱۷۸ ادبیات پارسی معاصر، سال ۱۴، شماره ۱، بهار و تابستان ۱۴۰۳

Shlain, L, (1998), *The Alphabet versus the Goddess: The conflict between word and image*, NewYork:
Viking/ Penguin.